NÜSHA

Cilt: XVI
Sayı: 42
2016

ISSN 1303-0752

Şarkiyat Araştırmaları Dergisi
Journal of Oriental Studies

- Senglâh'ın Yeni Neşri İle Klâsik Fars ve Türk Şiirleri Açısından Önemi
- Çağdaş İran Şiirinde Bir Romantik Ferîdûn-i Tevellelî
- Ebu'l-Kâsım-i Lâhûtî'nin Gözüyle Maksim Gorki
- حیات ادبی ضیا پاشا و زبان فارسی
- Dîvân Ekolü
- Yabancı Dil Eğitiminde Bireysel Farklılıklara Bir Çözüm Önerisi: Yaratıcı Drama Yöntemi ve Etkinlikleri
- Kuzey Afrika'daki Amâzîg (Berberî) Kültürel Hareketine Sosyo-Tarihsel Bir Bakış
- Maltacada Arapçanın Üretkenliği
- التحليل الوصفي لأنشطة المحادثة
- أهمّية اللغة العربية في فهم العلوم الدينية
- الدلالات اللغويَّة لـ"السَّماء والأرض" في القرآن الكريم (دراسة تحليلية)
- تلازم الغنائية والإيقاع (دراسة نقدية في شعر محمد القيسيّ)
- سيمياء العنوان في شعر علي جعفر العلّاق

Fiyatı: 10 TL (KDV Dahil)

Nüsha

Şarkiyat Araştırmaları Dergisi
Journal of Oriental Studies

Yıl/Volume: XVI, Sayı/Issue: 42,
Ocak-Haziran/January-June, 2016

Nüsha

Şarkiyat Araştırmaları Dergisi
Journal of Oriental Studies
Cilt: 16, Sayı: 42
Ocak-Haziran, 2016
Altı Ayda Bir Yayımlanır Hakemli Dergi

Oku A.Ş. Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
(Owner and Managing Editor)
Fatih Altunbaş

Yayın Kurulu (Editorial Board)
Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Derya Örs (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu)
Prof. Dr. Musa Yıldız (Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet Hekimoğlu (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu)
Doç. Dr. Kemal Tuzcu (Ankara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Osman Düzgün (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Türkçe Redaksiyon (Proofreading)
Yard. Doç. Dr. Soner İşimtekin (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Arş. Gör. Zafer Ceylan (Ankara Üniversitesi)

İngilizce Redaksiyon (English Redaction)
Okt. Ahmet Kurnaz (Kırıkkale Üniversitesi)

Yönetim yeri (Address)
Şehit Savaş Bıyıklı Sk. No: 27
II. Kalaba-Keçiören-Ankara

İletişim Bilgileri
(Correspondence Address)
Telefon: (535) 4533070
E-Posta:
akademiknusha@gmail.com

Yıllık Abone Bedeli
(Annual Subscription Rates)
Kişiler (for individuals):
Yurt İçi: 20 YTL
Yurt Dışı (abroad): 30 $
Kurumlar (for institutions):
Yurt İçi: 50 YTL
Yurt Dışı (abroad): 70 $

Abonelik için
Banka hesap no: (Bank Account)
Türkiye İş Bankası Ankara
Cebeci Şubesi 4205-2131185
İBAN:
TR430006400000142052131185
(Osman Düzgün adına)

Baskı (Press)
Bizim Büro Ltd. Şti. Ankara
Tel: 0312-229 99 28

Nüsha (Şarkiyat Araştırmaları Dergisi) TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (SBVT) ve Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) tarafından taranmaktadır.

I S S N 1 3 0 3 - 0 7 5 2

Danışma Kurulu (Advisory Board)
Prof. Dr. A. Kazım Ürün (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu (Kırıkkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Güzelyüz (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Altan Çetin (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Bedrettin Aytaç (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Celal Soydan (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk İslîm (İdlib Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil Toker (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Çiftçi (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin Yazıcı (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan Demirayak(Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Faruk Toprak (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Şirin Çıkar (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Kanar (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mürsel Öztürk (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat H. Yanık (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Nimet Yıldırım (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Rahmi Er (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan Tosun (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman Tülücü (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Veyis Değirmençay (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf Öz (Kırıkkale Üniversitesi)
Doç. Dr. Bilal Çakıcı (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. İsrafil Babacan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Ali Mohammad Ali Ghareb (Kırıkkale Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Celal Turgut Koç (Gazi Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Cihaner Akçay (Gazi Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Derya Adalar Subaşı (Ankara Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Fahrettin Coşguner (Kırıkkale Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. İbrahim Ethem Polat (Gazi Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Muath A. H. Eshtaya (el-İstiklâl Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Murat Demir (Gazi Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Murat Özcan (Gazi Üniversitesi)
Yard. Doç. Dr. Soner İşimtekin (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

YAYIN İLKELERİ

1- Nüsha, şarkiyat alanında uluslararası çapta yayın yapan ve altı ayda bir olmak üzere yılda iki sayı yayımlanan hakemli bir dergidir.

2- Dergiye, şarkiyat alanında yazılmış makale, yazma eser tahkik ve tanıtımı, bilimsel eleştiri ve kitap tanıtımı ile çeviri makale gönderilebilir. Makaleler e-posta yoluyla gönderilmedikleri takdirde makalelerin ekinde makalenin kaydedildiği bir cd bulunmalıdır. Yazarlar, e-posta adreslerini bildirmelidirler.

3- Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar, yayın kurulunun incelemesinden sonra yayımlanmaya değer bulundukları takdirde bilimsel açıdan incelenmek üzere ilgili alandaki bilimsel çalışmalarıyla tanınan iki ha-keme gönderilir. Hakeme gönderilen çalışmaların yazarları gizli tutulur. Ayrıca hakem raporları gizlidir. Raporlardan birinin olumsuz olması durumunda yayın kurulu çalışma yayın programından çıkarır ya da yeni bir hakeme daha gönderir ve bu hakemin raporunun sonucunu dikkate alır. Raporlar dergi tarafından beş yıl süreyle saklanır.

6- Yayımlanan çalışmaların sorumluluğu yazarlarına aittir.

7- Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak editörler kurulunun kararıyla, yayımlanan çalışmaların toplamının üçte birini geçmeyecek ölçüde İngilizce, Arapça ve Farsça makaleler de yayımlanabilir. Ayrıca 20 sayfayı geçmeyen Arapça ya da Farsça yazma eser metinleri yayımlanabilir.

8- Kitap tanıtımı dışındaki çalışmalara her biri en az 50, en fazla 100 kelimeden oluşan Türkçe ve İngilizce özet (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords) ile makalenin İngilizce başlığı eklenmelidir.

9- Çalışmalar, PC bilgisayarda 16x24 cm boyutunda "word belgesi" olarak, 12 punto Times New Roman ile ve 1,5 satır aralıklı yazılmalı ve 15 sayfayı aşmamalıdır.

10- Çalışmalarda çizim, şekil ya da harita yer alacaksa bunlar, dergi boyutuna uygun biçimde metinden ayrı olarak aydıngere ya da yüksek gramajlı beyaz kâğıda belirgin çizgilerle çizilmeli, ayrıca numarası ve metin içindeki yeri belirtilmelidir. Yukarıda belirtilen boyutlarda hazırlanmayan tablo ve çizim barındıran makaleler işleme konulmayacaktır.

11- Çalışmalarda kullanılan notlar son not şeklinde düzenlenmeli, bu son notlarda kitap adları italik, makale adları düz karakterle tırnak içinde yazılmalıdır. Son notta kullanılan metin kitap ise şu sıra takip edilmelidir: Yazarın adı soyadı, *kitap adı*, basım yeri ve yılı, cilt, sayfa. Son notta kullanılan metin makale ise sıralama şu şekilde olmalıdır: Yazar adı ve soyadı, "makale adı", *süreli yayın ya da makalenin yer aldığı kitap* vs., cilt veya yıl, sayı (basım tarihi), sayfa.

12- Makalenin sonunda yararlanılan kaynakları gösteren bir kaynakça yer almalıdır.

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Senglâh'ın Yeni Neşri İle Klâsik Fars ve Türk Şiirleri Açısından Önemi

The New Publication of Senglâh And The Impotance of Its With Regard To Classical Persian And Turkish Poetry
İsrafil Babacan ……..…….....…..……..…… 1-20

Çağdaş İran Şiirinde Bir Romantik Ferîdûn-i Tevellelî

A Romantic in Contemporary Iran Poetry: Fereydoun Tavallali
Ümit Gedikli ……...……..…...……...……..…21-36

Ebu'l-Kâsım-i Lâhûtî'nin Gözüyle Maksim Gorki

Maxim Gorky Through The Eyes Of Abu'l-Qasım Lahoti
Soner İşimtekin …….....…..…...……..…… 37-54

حیات ادبی ضیا پاشا و زبان فارسی

Zia Pasha's Career in Literature And Persian Language
Mehnâz Semenderî/Esedullâh Vâhid……...……..…..…55-68

Dîvân Ekolü

Dîvân School
Hüseyin Polat .....……..……..…...….69-94

Yabancı Dil Eğitiminde Bireysel Farklılıklara Bir Çözüm Önerisi: Yaratıcı Drama Yöntemi Ve Etkinlikleri

A Solution For Individual Differences in Language Teaching, Creative Drama And Its Activities
Senem Soyer……..….95-104

Kuzey Afrika'daki Amâzîg (Berberî) Kültürel Hareketine Sosyo-Tarihsel Bir Bakış

Socio-Historical Perspective on The Amazigh (Berber) Cultural Movement in North Africa
Abderrahman el Aissati/Kamil Karasu …….....…….105-116

Maltacada Arapçanın Üretkenliği

The Productivity of Arabic in Maltese
Manwel Mifsud/Gamze Yücetürk ……..……...117-134

التحليل الوصفي لأنشطة المحادثة

Descriptive Analysis of Speaking Activity
Ahmet Aldyab …….....…...135-146

أهمّية اللغة العربية في فهم العلوم الدينية

The Importance of Arabic at The Understanding of Religious Sciences
Aydın Kudat ……..…..……..…….…..147-164

الدلالات اللغويَّة لـ"السَّماء والأرض" في القرآن الكريم (دراسة تحليلية)

Linguistic Connotations of "The Heaven and The Earth" in The Qur'an (An Analytical Study)
Luay Hatem Yaqoob ……..…...……..165-188

تلازم الغنائية والإيقاع (دراسة نقدية في شعر محمد القيسيّ)

The Interrelation of Music And Rhythm: A Critical Approach To Mohammed Alqaisi's Poems
Muhammed Cevâd Ali ……..…..……..……..189-208

سيمياء العنوان في شعر علي جعفر العلّاق
Aesthetics Title in The Poetry of Ali Jafar al-Alaq
Sâcide Abdulkerîm Halef ……..……..……..209-228

KUZEY AFRİKA'DAKİ AMÂZÎG (BERBERî) KÜLTÜREL HAREKETİNE SOSYO-TARİHSEL BİR BAKIŞ

Abderrahman EL AISSATI[*]
Çev.Kamil KARASU[**]

Öz

Kuzey Afrika, yerliler ile temas halindeki çeşitli kolonileşmelerin özel bir karakter verdiği bir bölge olarak bilinmektedir. Antik çağlardan beri varlığı devam eden Berberîler ya da Amâzîg bölgenin yerli nüfusunu oluşturmaktadır. Bu makale Amâzîg dilinin ve kültürünün durumuna, özellikle Amâzîg'in en yüksek oranda bulunduğu iki ülke olan Fas ve Cezayir'in anayasalarında Amâzîg dilinin resmen tanınması çağrısına ışık tutacak bir girişimdir. İlköğretim okullarında Amâzîg dilinin öğretimi gibi yerli dilinin ve kültürünün geleceğine dair iyimser olmaya yeterli sebepler olmasına rağmen pan-Arap milliyetçilerinin ideolojik arka planına daha yakından bakmak Amâzîg dilinin ve kültürünün sürdürülmesini ve gelişmesini garanti altına alacak herhangi bir ciddi devlet niyetinin üzerindeki şüpheleri kaldıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Amâzîg Kimliği, Amâzîg Dili, Berberî, Kültür, Dilsel Haklar, Azınlık Dilleri, pan-Arapçılık

Socio-historical perspective on the Amazigh (Berber) Cultural Movement in North Africa

Abstract

North Africa has known various colonizations which in contact with indigenous ones have given the area a special character. One continuing presence since antiquity is that of the Berbers, or the Imazighen, the indigenous population of the area. In this article an attempt is made to shed light on the status of the language and culture of the Imazighen, and in particular on the recent calls for official recognition of the Amazigh language in the constitutions of the two countries with the highest presence of Imazighen, namely Morocco and Algeria. Although some recent developments, like the teaching of the Amazigh language in primary schools, give reason enough to be optimistic about the future of the indigenous language and culture, a closer look at the ideological background of pan Arab-nationalists casts doubts on any serious government intentions to guarantee the maintenance and development of the Amazigh language and culture.

Key words: Amazigh identity, Amazigh Language, Berber, culture, linguistic rights, minority languages, pan-Arabism

---

[*] Assistant Professor, Tilburg University, Tilburg School of Humanities, Department of Culture Studies (e-mail: aissati@uvt.nl).

[**] Araş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,Arap Dili ve Edebiyatı A.B.D.,(e-posta: kamilkarasuu@gmail.com)

Makale Gönderim Tarihi: 07.04.2016
Makale Kabul Tarihi : 12.05.2016

BÖLGENİN TARİHSEL BİR KROKİSİ

Genellikle Kuzey Afrika tarihi ile ilgili literatürde Berberîler ya da kendi ifadeleri ile Amâzîg bu bölgenin yerli halkı olarak kabul edilmektedir.[1] Söz konusu bölge Mısır ile Libya sınırına yakın Siva Gölü'nden Atlantik Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları'na, Akdeniz'in güney kıyısından Mali, Nijer ve Burkina Faso'nun kuzey bölgelerine kadar uzanmaktadır.[2]

Amâzîg'in mevcut sayısı ya da en azından Amâzîg dili türlerinden birini konuşanların sayısı ancak tahmin edilmektedir. Çoğu yazar Cezayir nüfusunun yüzde 25'i civarında (en yoğun olarak Kabiliye, Avres Dağları (eş-Şâviye) ve Mızâb (Mzab) gibi dağlık bölgelerde), Fas nüfusunun yüzde 45'i civarında (en yoğun olarak Rif Bölgesi, Atlas Dağları ve Sûs (Sous) Vadisi'nde), Tunus nüfusunun yüzde 1'i (çoğu Cerbe Adası'nda), Libya'da birkaç bin (çoğu Cebel Nefûse'de) ve genellikle Tuaregler olarak adlandırılan 1.000.000 civarında Cezayir'in güney kesimleri ile Mali ve Nijer'in kuzey kesimlerindeki sayıları esas olarak alıntılar.[3]

Bölgenin başlıca dil grupları Fas'ta (kuzeyden güneye) Tarifit[4], Tamazight[5] ve Taşelit (Tashelhit)[6], Cezayir'de ise Kabiliye ve eş-Şâviye türleridir. Bölgenin bir dil atlasının olmaması kimin saydığı ve neyin sayıldığı hususunda bir tekrar sorununu ortaya çıkarmaktadır (örn. Aynı dilin iki türü iki farklı dil olarak tanımlanabiliyor). Amâzîg dili; Sami dilleri, Eski Mısır dili ve onun 'soyundan' gelen modern Kıpticeyi, Kuşhitik[7] dilleri vb.'yi içeren Afro-Asyatik kolun soyundan olarak sınıflandırılmaktadır.[8]

Kuzey Afrika, M.Ö. 814 civarında Kartaca'nın kuruluşundan 20. yy.'da Fransız ve İspanyol sömürgecilerin gelişine kadar 'dışarıdan' gelenlerle etkileşerek çeşitli kolonileşmelerin merkezi olmuştur. İ.S. 647 civarında başlayan Müslüman varlığı en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir.[9] Kuzey Afrika yakın tarihi farklı sömürge güçlerinin varlığıyla dikkat çeker. Bu sömürge güçlerden biri olarak Fransızlar bölgede en kalıcı etkiyi bırakmışlardır. Fas Sultanı ile yapılan bir anlaşmayı takiben 1912 yılında mandacı dönemin başlangıcından önce Fransızlar 1830'da etkin bir şekilde Cezayir'i ele geçirdi ve 1907'de Oudja ve Kazablanka'yı işgal etti. Kuzey ve güney bölgeleri İspanyol yönetimi altına girdi.

Manda/Hâmîlik dönemi esnasında, 1930 yılında ülkenin milliyetçi hareketi tarafından suistimal edilmiş olan bir kararnamenin hazırlanması modern Fas tarihinde oldukça önemli bir gelişmedir. Fas Kralı V. Muhammed tarafından imzalanan bu kararname, yüzyıllardır Berberî kabileleri arasında uygulanagelen kabilesel hukuk sistemlerini

(örf ve adet hukuku) sürdürme hakkı tanınması için hakim dil olarak Berberîce konuşulan bölgelerin (çoğu kırsal bölgeler) olması şartını koşuyordu. Fransızların yaptığı şey bu uygulamaları yasa yoluyla basitçe resmileştirmekti. Bu kararname pan-Arap milliyetçiler tarafından Fransa'nın Berberîleri Araplardan ayırmak için son girişimi olarak algılandı. Berberî kültürel tarihinde bu kararnamenin büyük bir önemi vardır. Berberî aktivistler her ne zaman (pan-)Arap birinden farklı bir kimliğe sahip olduklarını iddia etseler bu kararnameyi yeniden hayata geçirme suçlamalarıyla yüzyüze kaldılar. Aynı zamanda bu kararname, Fas Kralı ile Fransız liderler arasındaki anlaşmayla değil, Berberilerin kendi aralarında geliştirilerek önerilen '*dahir Berbére*' (Berberî kararnamesi) olarak ün kazandı. Berberîler ve Araplar arasında birlik çağrısı yaparken bu suçlamalara genellikle Arapların hakim olduğu bölgelerdeki nüfusun buna karşı olduğuna dair bir hatırlatıcı eşlik ediyordu. Cezayir'de 1948-49'da Cezayir Halk Partisi (PPA) ve Demokratik Özgürlüklerin Zaferi Akımı (MTLD), Fransız Federasyonu'nun, partinin Cezayir ulusu tanımındaki Arap eğilimini eleştirdiği zaman benzer bir kriz ortaya çıktı. PPA-MTLD liderliğinin cevabı çok sayıda üyeyi federasyondan ihraç etmek oldu.[10]

BAĞIMSIZLIK SONRASI BERBERÎLER

Fas ve Cezayir'deki sömürgeleştirmeye karşı harekette iki farklı ve karşıt cephe başı çekti. Berberî güçlerin çoğu (Amâzîg bildirisi ve diğer kaynaklarda) sahada mücadele ederken ve silahlı direnişte bulunurken ulusal çıkarların 'temsilcileri' ve çoğu Berber olmayan şehirli elitlerin öncülük ettiği heyetler ile sömürge yönetimi arasında yuvarlak masalar ve tartışma oturumları kuruluyordu. İlginç bir şekilde, yirminci yüzyılın başlarında merkezi otorite Mahzen[11] (el-Mahzen/makhzen) altında olmayan Berberî kabilelerini bastırmak için Fransızlara yardım çağrısında bulunuluyordu. Yerel anarşiden kurtarıcı olarak onların gelişi Mahzen tarafından memnuniyetle karşılandı (bkz. 1 Mart Berberî manifestosu, 2000).

1956'da Fas'a bağımsızlık verildiğinde ilk iş bir anayasanın hatlarını çizmek oldu. 1962 Anayasası'nda bir Müslüman devlet olarak tanımlanan ülkenin resmi dilinin Arapça olduğu açıkça belirtildi. Ne bir dil olarak ne de ülke kimliğinin bir parçası olarak Berberlerden tek bir söz edilmemesi oldukça tuhaftır. Dahası, devletle etkileşimlerinde tek dil bilen milyonlarca Berberîye dair herhangi bir hüküm yoktur. Örneğin, birisinin mahkemede anadilini kullanmasına ya da bir tercüman edinme hakkına, vb.'ne dair hiçbir şey söylenmemiştir.

Diğer Afrika ülkelerinin çok kültürlü arka planlarını nasıl ele aldıkları hususunda bir fikir vermek için burada bu ülkelerden bazılarının anayasalarından birkaç alıntı yapılmaktadır.

1992'de kaleme alınan Demokratik Kongo Cumhuriyeti Anayasası'nda[12] Fransızca resmi dil olarak, Lingala ve Munukutuba ise kullanılabilir/işlevsel dil olarak tanımlanmaktadır (madde 3). Aynı anayasanın 35. Maddesi "Vatandaşlar kültürel haklara sahip olacak ve onların kültürel kimliğine saygı duyulacaktır." demektedir. Kongo ulusunu oluşturan bütün topluluklar dillerini kullanma ve diğerlerinin önyargısı olmaksızın kendi kültürlerini yaşama özgürlüğüne sahip olacaktır. Malavi Cumhuriyeti "vatandaşlarına dilini kullanma ve kendi seçtikleri kültürel yaşama katılma hakkını" verir ve her cezalı mahkumu da kapsar bir şekilde gözaltında tutulan herkes gözaltı nedenini anladığı bir dilde derhal bilgilendirilme hakkına sahip olacak demektedir (1994 Anayasası, bölüm 3, madde 26 ve 40).

Senegal Cumhuriyeti Fransızcayı resmi dil; Diola, Malinké, Pular, Sérére, Soninké ve Wolof'un yanı sıra yazılı hale gelecek herhangi diğer dilleri ise ulusal dil olarak tanımlar.[13] Aynı anayasanın 22. Maddesi "bütün kamu ve özel kuruluşlara üyelerini ulusal çabalara katılmaları için sınıflandırmaları ve ulusal mücadelede yer almaları için ulusal dillerin birinde okuryazar olmayı başarmaları" görevini verir.

Son bir örnek ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nden alıntılanacaktır. Bu ülkedeki bölünmüşlük sonrası (post-Apartheid) rejimin anayasası madde 1'de "Cumhuriyetin resmi dilleri Sepedi, Sesotho, Setswana, siSwati, Tshivenda, Xitsonga, Afrikaans (Güney Afrika Hollanda lehçesi), İngilizce, isiNdebele, isiXliosa ve isiZulu" demektedir. Bu dillerin resmi statü kazanması hükümet belgelerini yayınlamalarında ve bu dillerden herhangi birinde iş yapma hususunda bu dillerin statüsünü yükselteceği açıktır.

Bu örneklerin sonunda anayasaların dilin ya da ulusal kültürün konumunun gerçekliğini yansıtmadığı ancak bunlar için çok küçük bir koruma sağladığı vurgulanması gereken noktadır. Bu örnekler çok dilli kimliklerle meşgul olan ülkeler arasındaki farklılıkları göstermesi bakımından anlamlıdır.

BERBERîLER VE İSLAM

Fas ve Cezayir anayasalarınca Berberilerin hiçbir şeylerinin kasten önemsenmemesi bu ülkelerin devlet dini olarak İslama bağlı olmalarıyla açıklanamaz. Rum Sûresi ayeti (30: 22) şu şekildedir: "Göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin

çeşitliliği, O'nun işaretlerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için işaretler vardır." Bâbil Kulesi'nin yıkışılının İncil'de yorumlanmasından farklı olarak İslam'ın bakış açısından çokdillilik kesinlikle bir insanlık suçu değildir.[14]

İran, Endonezya ve Afganistan gibi çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde buralarda yaşayan insanların kendi ulusal dilleri yürürlüktedir. İran'dan bir örnek gösterilebilir. 1979'daki İslam Devrimi'nden sonra bu ülke anayasası madde 15: "İran'ın resmi dili ve yazısı halkının ortak dili olan Farsçadır. Ders kitaplarının yanı sıra resmi belgeler, yazışmalar ve metinler bu dil ve yazı ile olmalıdır. Buna karşın, Farsçaya ek olarak bölgesel ve kabilelere ait dillerin edebiyatlarının okullarda öğretilmesinin yanı sıra bu dillerin basında ve kitle iletişimde kullanılmasına izin verildi." demektedir. İslamiyet'le bağlantısı sebebiyle İran, madde 16'da Arapçayı da gözönünde bulundurur: "Kur'an'ın, İslâmî metinlerin ve Arapça öğretimin/öğretilerin dili olması, Fars edebiyatının baştan sona bu dilin nüfuzu altında kalması sebebiyle bütün ortaöğretim sınıflarında ve tüm çalışma alanlarında temel düzeyde öğretilmelidir."

Endonezya Anayasası'nın 36. Maddesinde "Endonezya Dili, devlet dili olacak" derken aynı zamanda "insanlar tarafından muhafaza edilen Java, Sunda, Madura Dili ve diğerleri gibi dillere de devlet tarafından saygı gösterilecek ve korunacaktır. Çünkü bu diller Endonezya kültürünün bir parçasıdır" denmektedir. Madde 114 mahkeme konuşmalarında anlamadıkları dilde hitap edildikleri zaman ana dillerini kullanma ve bir tercüman aracılığıyla davanın belgelerini elde etme bireysel haklarını sağlamaktadır.[15]

Afganistan ülkenin ulusal dilleri arasında olan Peştuca ve Dari dilini resmi dil olarak kullanır (1990 Anayasası, madde 8). Devlet, "Afganistan halkının kültür, dil ve edebiyatının büyümesi için gerekli tedbirleri almasının yanı sıra her millet, aşiret ve kabilenin kültürel, geleneksel, dilsel edebi değerini ve folklorik mirasını koruyup geliştirme" görevine de sahiptir. Fas ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinin anayasalarında Berberîlerin tanınmasına karşı çıkan ana faktör Arap ulusları arasında her zaman birliği savunan pan-Arap milliyetçiliğidir. Bu birlik pekçok kimse tarafından sömürgeci ülkelere/uluslara karşı koymanın tek yolu olarak kabul edildi. Suriye Cumhuriyeti Anayasası'nın (1973) önsözünden şu alıntı bu ideolojiyi göstermektedir:

"Arap ulusu, birleşik bir ulus iken insan medeniyetinin inşasında büyük bir rol oynamayı başardı. Ulusal birlik bağları zayıfladığı zaman uygarlaşma rolü geriledi, sömürgeci fetih dalgaları Arap ulusunun birliğini paramparça etti, topraklarını işgal etti ve

kaynaklarını yağmaladı. Bizim Arap ulusumuz diğer özgürleşmiş uluslarla birlikte medeniyet ve gelişim inşasındaki kendine özgü rolünü oynamak için tarih sahnesine geri dönerek bu zorluklara dayanmış ve bu gerçekliğin üstesinden gelme kabiliyetinin inancı dışındaki bölünme, sömürü ve geri kalmışlık gerçeğini reddetmiştir. Bu yüzyılın ilk yarısının sonunda Arap halkının mücadelesi genişlemiş ve doğrudan sömürgecilikten kurtulmayı başarmak için farklı ülkelerde daha büyük önem kazanmıştır."

Her hâlükârda, şanlı geçmişe atıf Araplar yerine Müslümanlara yapılmış olsaydı daha yerinde olurdu. Arap unsuru üzerinde ısrar etmek İslam'ı altın bir çağa taşıyan tüm diğer ulusları inkar etmenin basit bir ifadesidir. Suriye Anayasası'nın önsözünde ifade edilen düşünce tipi birçok Faslı arasında hala yaşamaktadır. Berberî hareketine karşı saldırının arkasında genellikle "ulusal birlik bağlarının zayıflaması"ndan korkma ve muhteşem "Arap geçmişi"ne bir hasret vardır.

BERBERÎ KÜLTÜREL UYANIŞINDA SON GELİŞMELER

Özellikle Fas ve Cezayir'in bağımsızlığı sonrası ayrı bir Berberî kimliğinin tanınması çağrısı popülerlik kazanmıştır. Berberî kültürünü ve dilini destekleme konusunda uzmanlaşmak için bir grup Amâzîg (Berberî) aktivist tarafından 1967 yılında Paris'te kurulan ilk sivil toplum kurumlarından biri Berberî Akademisi (*Académie Berbére*)'dir. *Académie Berbère* birçok Berberî için bir göz açıcı oldu. Akademinin temel amacı Berberî kültürünü desteklemek ve Berberî kültürü ve uygarlığı üzerine araştırma yapmak olmuştur. Cezayir dışında kuruluşunun sebebi büyük olasılıkla Cezayir'in sivil toplum kuruluşlarını ve kültürel organizasyonları sınırlamasıdır (1990'lı yılların başlarına kadar geçerlidir). Aynı yıl *Académie Berbére*'nin amaçlarıyla benzer Fas'ta "Fas Araştırma ve Kültürel Değişim Derneği" (*L'Association Marocaine de la Recherche et de l'Echange Culturel*) kuruldu.

Diğer nihai gelişmeler arasından kimliğin tanınmasına ve dilsel haklara dair çağrılar üzerinde daha çok durulacaktır. 1980 Berberî Baharı (Tafsut n Imazighen), Berberî hareketinin modern mücadelesinde oldukça önemli bir olaydır. Cezayirli antropolog Mevlûd Ma'meri 10 Martta "*kabile şiiri"* üzerine bir konuşma yapması için davet edildi. Hükümet yetkilileri tarafından bu konferansın iptal edilmesi geniş protestolara ve Berberî hareketin destekçileri ile kolluk kuvvetleri arasında çatışmalara yol açtı. O

zamandan beri bu olay Berberî kimliği mücadelesinin bir sembolü statüsü kazanmıştır ve Cezayirliler, Faslılar ve diğer Kuzey Afrika Berberîleri tarafından hem yurtta hem de göç edilen ülkelerde kutlanmaktadır.

Cezayir'de Berberî dili ve kültürü çalışmaları için 1990'da iki bölümün oluşturulması bu alanla ilgilenen öğrencilere daha fazla kapı açtığı bir gerçektir. Tizi Uzu (1990'dan beri) ve Bicaye (1991'den beri) üniversiteleri o zamandan itibaren Berberî dili ve edebiyatı alanındaki çok sayıda mezuniyette sorumluluk sahibidir.

Berberî kültürel ve dilsel haklarının tanınması çağrısı 1991'de Agadir'de (Fas) ilk olarak altı kültürel dernek tarafından imzalanan bir belge ile resmileşecektir. "la Charte d'Agadir" olarak bilinen bu belge Berberilerin marjinalleşmesine karşı bir protestodur ve anayasa tarafından kendi standartlaşması ve okullaşmasını içeren ulusal bir dil olarak Berberîcenin tanınması gibi talepleri ortaya koyar.[16]

1 Mayıs 1994'te Uluslararası İş Günü kutlamaları esnasında Fas, Errachidia'da Tilelli Kültürel Derneği'nden bir grup Berberî aktivist toplum düzenini bozdukları suçlamasıyla tutuklandı. Eylemciler Tifinagtice (aşağıdaki IRCAM alfabesine bakınız) sloganlar yazılı afişler taşıyordu. Bu olay uluslararası ün kazandı ve Berberî mücadelesinin bir sembolü oldu.[17]

Berberler ilk kez 20 Ağustos 1994'te Fas'ta en yüksek makamlarca ele alındı. Kral II. Hasan Fas eğitim sisteminde Berberlerin yer almasının önemini ifade etti. Eğer kralın Berberîce öğretimine bakışı böyleyse bunun kurulu düzene bir tehdit olmadığı anlamına gelecek ve Berberî hareketine önemli bir destek olarak görülecekti. Ancak bu, Eylül 2003 yılına kadar gerçekleşmemiştir (bkz. Not 2).

1995 yılında "okul çantası grevi" (l gréve du cartable) olarak bilinen Kabîliye bölgesi genelinde bir yıl süren okul grevini takiben Cezayir Cumhurbaşkanı el-Yemîn Zervâl bir "Amâzîg Yüksek Komitesi"nin (Haut Commissariat å l'Amazighité) kurulacağını açıkladı. AYK'nın görevleri arasında dil planlaması, Berberî dilinin öğretilmesi ve kamusal alanda kullanılması için bir politika geliştirilmesi vardır. "Berberî ulusunun kültürel kimliğini savunmayı ve desteklemeyi, iç ve dış her alanda gelişimini destekleyerek Tamazgha [18] [Kuzey Afrika, Kanarya Adaları dahil olmak üzere (A.E.)] Amâzîg kimliğinin resmi tanınmasını desteklemeyi" amaçlayan ulusaşırı bir sivil toplum enstitüsü/kuruluşu olan "Dünya Amâzîg Kongresi"nin [Congrés Mondial Amazigh (CMA)][19] 1925'te kuruluşuyla Berber hareketinin kapsamı oldukça genişletilmiştir. Bu örgütün üyeleri sadece Kuzey Afrika ülkeleriyle göç edilen ülkelerin kültürel derneklerinden oluşmaktadır.

Daha yakın zamanlarda, Ekim 2001'de, kraliyet kararnamesiyle Fas, Rabat'ta "*Amâzîg Kültürü Kraliyet Enstitüsü*" [*Institut Royal de la Culture Amazighe (IRCAM)*] adı altında Berberîler üzerine ilk yüksek araştırma enstitüsü kuruldu. Bu enstitü Fas'ta Berberiler üzerine araştırma yürütmeye, ayrıntılı okul kitapçıkları hazırlamaya ve Berberilerle ilgili meseleleri ele almaya tek resmi yetkili enstitüdür.

BERBERî UYANIŞI İÇİN YENİ UMUT: BERBERîLER OKULDA

Daha önce belirtildiği gibi 1994 yılında Berberilerin ilköğretime dahil edilmesi kararı açıklandı. Bu sözün gerçekleşmesini görmek için 2003 Eylül'ünü beklemek gerekmişti. Fas genelinde yaklaşık 300 okul bu denemede yer alacak ve 1000 civarında öğretmen Berberice öğretmek için özel bir eğitim alacaktır.[20] Berberice öğretiminde Kuzey Afrika'nın farklı bölgelerinde bulunan ve çok sayıda kitabede kullanılmış olan bir Kuzey Afrika yerel alfabesi, Tifinagh kullanılacaktır. Tifinagh daha çok sembolik değeri için kullanılır. Bu alfabede kullanılan birkaç harf dışında bir gazete, dergi ya da internet sitesinde alfabeyi bulmak neredeyse imkansızdır (IRCAM tarafından resmi olarak kabul edilen alfabe örneğine bakınız; bu alfabe aynı zamanda Ulusararası Standardizasyon Örgütü (USÖ/ISO) tarafından kabul edilmektedir).

Berberice yazmak için diğer adaylar ise Arap ve Latin alfabeleridir. Her ikisi de hâlâ kullanılmaktadır. Kullanıcıların tercihlerinin ne yönde olabileceğini görmeleri için ilgililere yardımcı olacak herhangi bir önemli araştırma gerçekleştirilmemiştir. Daha önce yayınlanan küçük ölçekli iki araştırma Tifinagh ve Latin alfabelerinin Berberî aktivistler arasında açık ara tercih edildiğini ortaya koymuştur.[21] Hem Cezayir hem de Fas eğitim sistemlerinde Berberî dilini hayata geçirirken bu iki ülkenin politikaları arasında üç temel fark bulunmaktadır. Birincisi Berberî dili Fas'ta zorunlu ders iken Cezayir'de seçmeli bir sınıf olarak kalmaktadır. İkinci farklılık öğretilen Berberîcenin bölgeleriyle alakalıdır. Fas'ta Berberîcenin öğretiminin bütün krallığa genelleştirilmesi fikri dolayısıyla Fas Arapçası ve diğer dilleri anadil olarak konuşanların da bu dili öğrenmesine olanak tanımasıdır. Cezyir'de Berberîce öğretimi ise Berberîce konuşanların daha yoğun olduğu bölgelerle sınırlı kalmaktadır. Üçüncü önemli farklılık Berberîce öğretimi için seçilen alfabelerle ilgilidir. Fas Tifinagh alfabesini tercih ederken (örnek tabloya bakınız) Cezayir, Roma (Latin) alfabesini seçmiştir.

Örnek Tablo: Fas Tifinagh Alfabesi

1	ⵄ	ⵄⵎⵄⵍ	A	aman	su
2	ⴱ	ⴱⵄⴱⵄ	B	baba	babam
3	ⵛ	ⵎⵄⵛⵄ	C	maca	fakat
4	ⴷ	ⴷⵄ	D	da	burası
5	ⴻ	ⵍⴻⵜⵜⵄ	E	netta	o (erkek)
6	ⴼ	ⵄⴼⵄⵔ	F	afar	yaprak
7	ⴳ	ⵄⴳⵏⵄ	g	agla	mülk
8	ⵀ	ⵀⵡⵄ	h	hwa	inmek
9	ⵉ	ⵋⴻⵏⵊ	i	ilef	Domuz
10	ⵊ	ⵊⵔⴻⴷ	j	jbed	Çekmek
11	ⴽ	ⵄⴽⵄⵏ	k	akal	kir/pislik
12	ⵍ	ⵏⵎⵏ	l	lul	doğmak (çocuk)
13	ⵎ	ⵎⵄⵋ	m	mani	nere/nerede
14	ⵏ	ⵜⵋⵍⵋ	n	tini	Hurma
15	ⵄ	ⵄⴷⵎ	ɛ	ɛdu	geçmek (f.)
16	ⵅ	ⵅⵄⴷⵄ	ḥ	ḥada	dokunmak (f.)
17	ⵇ	ⵇⵋⵎ	q	qim	Oturmak
18	ⵔ	ⵄⵔⵋ	r	ari	yazmak (f.)
19	ⵙ	ⵙⴻⵡ	s	sew	içmek (f.)
20	ⵜ	ⵜⵋⵏⵋ	t	tili	Gölge
21	ⵓ	ⵓⵏ	u	ul	Kalp
22	ⵖ	ⵄⵖⵔⵓⵎ	ɣ	aɣrum	Ekmek
23	ⵡ	ⵄⵡⵄⵏ	w	awal	Konuşma
24	ⵅ	ⵜⵋⵅⵙⵋ	x	tixsi	Koyun
25	ⵢ	ⵄⵢⴷⵋ	y	aydi	Köpek
26	ⵣ	ⵄⵎⵄⵣⵋⵖ	z	amaziɣ	Berberî
27	ⵥ	ⵄⵥⵏⵋ	ẓ	aẓli	Güzellik
28	ⵟ	ⵄⵖⵟⵄⵡ	ṛ	aṛaw	Kol
29	ⵟ	ⵄⵎⵓⵟⵟⵄ	ṭ	ameṭṭa	gözyaşı/yırtık (i.)
30	ⵚ	ⵚⵓⵟ	ṣ	ṣuḍ	patlamak (f.)
31	ⵟ	ⵟⵓⵡ	ḍ	ḍew	uçmak (f.)
32	ⵅ̄	ⵋⵅ̄ⵅ̄ⵄ	g°	i g° g°a	yoğurma
33	ⴽ̄	ⵜⵋⴽ̄ⴽ̄ⵙⵄ	k°	ti k° k°ra	hakaret/aşağılama (i.)

SONUÇ

Kuzey Afrika'da Amâzîg dili ve kültürü umutlarına dair söylenecek son bir söz vardır. Fas ve Cezayir eğitim sistemlerinde yer alması Amâzîg dilinin tanınması için kuşkusuz büyük bir önem taşımaktadır. Esasında bir azınlık dilini öğretmek onun hayatta kalmasını sağlamak için önemli bir ölçüdür.[22] Buna karşın, Amâzîg dilinin yasal statüsüne dair devam eden kayıtsızlık ciddi anlamda bu dilin geleceğine etki etmekte ve ekonomik değere sahip bir dil olarak kabul edilme şansını azaltmaktadır.

En yüksek Amâzîg varlığı ile bu iki ülke (Fas ve Cezayir) anayasaları devlet daireleri içinde ya da dışında kamu çalışanlarıyla bu dili kullanmak isteyenlere herhangi bir hak tanımaz. Fas ve Cezayir'in öz-tanımlamalarını değiştirmesi ve Berberîceyi hem (zaten Cezayir Anayasası'nın önsözünde yer almaktadır) kimliklerinin önemli bir ögesi olarak hem de resmî bir dil olarak tanıması oldukça muhtemeldir. Bu son ihtimal şu anda bir okul dili içerisine 'kalıplanmış' (hapsedilmiş) olan Berberîcenin gerekli tescili elde etmesini sağlayarak resmî ortamlarda (devlet kurumları, yazılı medya, vb.) tam olarak faaliyet göstermesi için oldukça gerçekçi görülmektedir.

KAYNAKÇA

Brett & Fentress. The Berbers. Oxford: Blackwell Publishers, (1996: 3).

Brett, Michael & Elizabeth Fentress 1997. The Berbers. London: Blackwell Publishers.

Camps, G. (1995), Brett & Fentress (1996).

CAMPS, G., Les berbères: mémoire et identité. (2nd ed.) Paris: Errances, 1995.

DONNET, J., Renaissance berbère au Maroc. Le Monde Diplomatique, janvier 1995.

ECO, U., 1993, "Ricerca délia lingua perfetta nella cultura europea", Laterza, Rome. Translated by Fentress, J. "The search for the perfect language", Blackwell, Oxford, 1995.

El Aissati, A. 2005. "A socio-historical perspective on the Amazigh (Berber) Cultural Movement in North Africa", Afrika Focus. 18, 1-2.

FISHMAN, J., 1990. What is reversing language shift (RLS) and how can it succeed? Journal of Multilingual and Multicultural Development 11, 5-36.

HADDADOU. L'Etat algérien face à la revendication berbère: de la répression aux concessions. In Glottopol. Revue de sociohnguistique en ligne, 1, 2003, pp. 131-138.

http://asrdc.utexas.edvVasmc/coun(ries/indonesia/ConsÜndonesia. html

http://www.congresmondial-amazigh.org

http://www.constitution.org/cons/natlcons.htm

http://www.ethnologue.com

http://www.mondeberbere.eom/mouvement:charte.htm

www.gouv.sn/textes /constitution.pdf

[1] CAMPS, G., Les berbères: mémoire et identité. (2n d ed.) Paris: Errances, 1995

[2] Örnekler için bkz. Camps, G. (1995), Brett & Fentress (1996)

[3] Brett & Fentress. The Berbers. Oxford: Blackwell Publishers, (1996: 3)

[4] Ç.N. Tarifit;Amâzîg dillerinin bir çeşidi olan Kuzey Amâzîg lehçesidir. el-Amâzîgiyyetu'r-Rîfiyye olarak da geçmektedir.

[5] Ç.N. Tamazight, genellikle Orta Fas olmak üzere Kuzey Berberî dillerinin standart kullanımına verilen isimdir.

[6] Ç.N. Taşelit (Tashelhit), Orta Fas'ta kullanılan Berberî dillerinden biridir.

[7] Ç.N. Hami-Sami dilleri ailesine verilen (Somalice, Oromo dili, Afarca, Sidamo dili, Bece dili vb.) dillerin ortak adıdır.

[8] Bkz. http://www.ethnologue.com.

[9] İngilizcede bölgenin tarihine genel bir bakış için bkz. Brett, Michael & Elizabeth Fentress 1997. The Berbers. London: Blackwell Publishers.

[10] HADDADOU, 2003. L'Etat algérien face à la revendication berbère: de la répression aux concessions. In Glottopol. Revue de sociohnguistique en ligne, 1, 2003, pp. 131-138.

[11] Ç.N. Fas'ta Kral ve kraliyet çevresi, soylular, üst düzey askerler, toprak sahipleri vb.'den oluşan yönetim kurumudur.

[12] (http://www.constitution.org/cons/natlcons.htm)

[13] (7 Ocak 2001 tarihinde kabul edilen Anayasa, madde 1: www.gouv.sn/textes /constitution.pdf).

[14] ECO, U., 1993, "Ricerca délia lingua perfetta nella cultura europea", Laterza, Rome. Translated by Fentress, J. "The search for the perfect language", Blackwell, Oxford, 1995.

[15] (http://asrdc.utexas.edvVasmc/coun(ries/indonesia/ConsÜndonesia.html).

[16] (http://www.mondeberbere.eom/mouvement:charte.htm).

[17] DONNET, J., Renaissance berbère au Maroc. Le Monde Diplomatique, janvier 1995

[18] Ç.N., Tamazgha, Kuzey Afrika'da Amâzîgin/Berberîlerin yaşadığı bölgelerdir.

[19] (http://www.congresmondial-amazigh.org/).

[20] 17 Temmuz 2003 yılında Kazablanka'da Fondation Banque Marocaine pour le Commerce Extérieur (Fas Bankası Dış Ticaret Vakfı) tarafından organize edilen Berberîce öğretimi üzerine bir sempozyumda Fas Eğitim Bakanı'nın konuşması.

[21] Bir araştırma Rabat'ta Tifinagh dergisi tarafından, diğer bir araştırma ise Adrar-Nieuwsbrief'te yayınlanan Adrar Kültür Derneği (Hollanda) tarafından yapılmıştır.

[22] FISHMAN, J., 1990. What is reversing language shift (RLS) and how can it succeed?, Journal of Multilingual and Multicultural Development 11, 5-36.